

10. Rean, A.A., Kudashev A.R. & Baranov, A.A. (2006). *Psikhologiya adaptatsii lichnosti. Analiz. Teoriya. Praktika.* [Psychology of personality adaptation. Analysis. Theory. Practice.]. St.Petersburg, 479 p. [in Russian].
11. Rodzhers, K. (1994). *Vzglyad na psikhoterapiyu. Stanovlenie cheloveka* [A look at psychotherapy. Formation of a person]. Moscow. [in Russian].
12. Semichenko, V.A. & Galus, A.M. (2003). *Psikhologiya napravlenosti: Uchebnoe posobie* [Psychology of orientation: tutorial]. (Ed.) V.A.Semichenko. Khmel'nitskiy, 521 p. [in Russian].
13. Dyson, R. & Renk, K. (2006). Freshmen adaptation to university life: Depressive symptoms, stress, and coping. *Journal of clinical psychology*, Vol. 62, No. 10, pp. 1231–1244. [in English].
14. Parker, James D.A., Summerfeldt, Laura J., Hogan, Marjorie J., Majeski, Sarah A. (2004). Emotional intelligence and academic success: examining the transition from high school to university. *Personality and Individual Differences*, No. 36, pp. 163–172. [in English].

Стаття надійшла до редакції 13.05.2019

УДК 37.022(44)Ален:101.1

DOI:

Марія Мартьянова, викладач кафедри іноземних мов
Запорізького державного медичного університету

ВПЛИВ ПРЕДСТАВНИКІВ КЛАСИЧНОЇ ФІЛОСОФІЇ НА ПЕДАГОГІЧНІ МЕТОДИ АЛЕНА

У статті розглянуто основні педагогічні погляди, які розділяє Ален (Еміль-Огюст Шарт'є) з французьким філософом Ж.-Ж. Руссо та нідерландським філософом Б. Спінозою. Визначено основні паралелі в педагогічних концепціях французьких вчених, такі як ідея свободи мислення і судження та виховання працездатності під час навчання. З'ясовано, що при вивченні методів морального виховання, Ален звертався до робіт Б. Спінози. Виявлено, що обидва вчених виказували думку, що освіта базується на загальній цілі – пошуку істини людського буття. Встановлено, що процес пізнання допомагає впоратися з афектами та сприяє самодосконаленню.

Ключові слова: принцип природи; працездатність; метод "інтерв'ю"; мораль; активний підхід.

Літ. 13.

Mariya Martyanova, Lecturer of the Foreign Languages Department
Zaporizhzhya State Medical University

THE INFLUENCE OF REPRESENTATIVES OF CLASSICAL PHILOSOPHY ON ALAIN'S PEDAGOGICAL METHODS

The article is devoted to the main pedagogical views of such scientists as Alain (Emile Auguste Chartier), J.-J. Russo and B. Spinoza. It was found out that Alain had analyzed the ideas of his colleagues in his works "History of my thoughts" and "Spinoza". It was formed the main theses of Rousseau's pedagogical concepts. One of them is contact with nature, an important component which helps to develop natural skills and gain experience. The principle of freedom is based on working competence. Working is also described as an educative method which helps to form positive moral qualities. The method of interview with a teacher, which aim is to develop communicative skills and found out interesting and necessary information, is presented. It is considered that the method of "natural consequences", which includes the analysis of wrong actions, inculcates resolute qualities. The scientist criticized artificial illustrations, insisting on instructions by means of showing objects. The article determines the main parallels of pedagogical concepts of French philosophers (Alain and J.-J. Russo), such as: the idea of freedom of thought, and judgment and the education of efficiency during studying. It was found out that during studying the methods of moral education, Alain referred to B. Spinoza's works. The main theorems from Spinoza's "Ethica Ordine Geometrico Demonstrata" were described. They are natural beginning in all spheres of human activity, active attitude to life which contains will power and energy and hard-working nature. It was stressed that the main target of education is not only the preparing for the adulthood, but also student's self-improvement. The position of the struggle with passions and the concentration on the idea of moral and spiritual growth is considered to be the main way of self-improvement. The Spinoza's and Russo's influence on Alain's pedagogical methods is proved.

Keywords: a principle of nature; working capacity; a method of "interview"; morality; an active approach.

Постановка проблеми. Сучасна педагогіка направлена на всебічний розвиток дитини та допомогу вдосконалення практичних навичок, які допоможуть адаптуватися в дорослому житті. Кожна країна намагається вибудувати свою

модель освіти, яка б відповідала стандартам життя, враховуючи особливості своєї культури та історії. Будучи молодою країною, Україна бере досвід своїх європейських колег для формування сучасної ефективної освіти. Однією з найбільш розвинутих країн світу є Франція, яка досягла високого рівня завдяки розвитку наукових досліджень і інновацій в різних сферах. Освіта у країні відрізняється тим, що вона будується на принципах рівності та свободи мислення. Починаючи з школи дітей вчать правильно висловлювати свої думки, задавати питання, також розвивають критичне, логічне і філософське мислення та навички говоріння для ведення дебатів. Одним із законодавців сучасної французької освіти є Ален (Еміль-Огюст Шартъє), педагогічна діяльність якого заслуговує ретельне дослідження. Будучи викладачем філософії, Ален практично впроваджував ідеї таких філософів як Дж. Дж. Руссо та Спіноза щодо виховання майбутнього покоління у практику.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Основні педагогічні концепції Дж. Дж. Руссо описали О.І. Герасимова, С.В. Занін, Н.Б. Мельник та інші. Філософські роботи Спінози аналізували такі вчені, як Є.А. Белан, Є.К. Веселова, Р. Лакруа та інші.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на те, що проблема аналіз робіт Спінози та Руссо були проаналізовані багатьма вченими, їх вплив на педагогічні погляди французького вченого Алена не були висвітлені.

Мета статті. Встановити вплив представників класичної філософії на формування педагогічної концепції Алена.

Виклад основного матеріалу. Викладача філософії коледжу Анрі IV, Алена його учні називали “нашим Сократом і Монтеньом” [5], а останні роки його викладацької освіти “вищою позицією французької середньої освіти” [6]. Його популярність пояснюється, що він створив “свідомістю” значну впорядковану систему, в якій включив переваги своїх попередників та спростування тих ідей, які були їм доведені.

Ален не був людиною, яка емоційно та з захопленням висловлювала своє відношення до інших, але його ставлення до Руссо було виключенням. У своїй роботі “Історія моїх думок” (1936) [1] він пише, що Руссо завжди був його господарем та він йому довіряє майже так само як і Платону. Високу оцінку Руссо Ален надав при розгляді діла Дрейфуса, яке вимагало від вченого ретельного аналізу та виказання своєї точки зору на цю справу. Після цього інциденту

викладач коледжу Генрі IV “почав виявляти пастки політики” [7], що змусило його вивчати роботи Маркса, Прудона, які частково спиралися на ідеях Руссо. Жан-Жак, як його часто називають у філософських кругах, одразу ж захопив Алена, і його опис Руссо як виняткового мислителя, “одного з винахідників настільки рідкісних ідей в історії людства, що ми можемо перерахувати їх на пальцях” [6] підтверджують це.

Руссо підтримував ідею природної свободи й рівності людей, які можливі якщо кожен займається своєю роботою. Він стверджував, що до реалізації цієї ідеї можна прийти лише через гідне виховання, мета якого є уміння цінувати свою та чужу роботу та незалежність. У своїй роботі “Еміль, або про виховання” (1762) [12] Руссо виклав основні положення своєї концепції:

1) Природне виховання та тісний контакт з природою є важливими компонентами виховання, вони допомагають дитині вільно розвиватися, надаючи змогу самостійно накопичувати життєвий досвід: “Природне виховання повинне підготувати людину до різних умов” [12]. Руссо вважав, що виховання надається природою, людьми та оточуючими її речами. Природне виховання – це внутрішній розвиток здібностей та органів людини; виховання, яке дитина отримує від спілкування з іншими людьми, – це навчання тому, як користуватися цим розвитком; виховання при використанні речей – це придбання людиною власного досвіду щодо предметів, що дають йому сприйняття. Всі ці три фактори повинні, на думку вченого, діяти узгоджено [11].

2) Виховання повинно базуватися на принципі свободи та автономності внутрішнього світу людини. Автор додає, що завдання школи полягає у навчанні збереження своєї свободи, яка забезпечується вмінням працювати [9]. Праця вселяє дитині почуття обов’язку, відповідальності за те, що він робить, не кажучи про те, що вона оплачує вартість свого утримання. Підкреслюючи, що формування навичок праці є однією з головних завдань освіти, французький філософ був противником вузькоспрямованості освіти в школі. Він вважав, що дитина повинна навчитися використовувати всі життєво необхідні “інструменти”, щоб мати можливість вести чесне та незалежне життя. Руссо описує працю як і виховний засіб, вона допомагає формувати позитивні моральні якості, які притаманні працюючій людині. Це необхідно, так як людина не може досягти в певній мірі моральні взаємини між людьми. Задача морального виховання, за словами філософа, полягає в тому, щоб захистити

дитину від впливу зіпсованого суспільства, штучної культури та наглядати за розвитком його власних потреб та інтересів. Моральне виховання повинно виховуватися після розумового, саме тому головна передумова морального виховання – це розвиток розуму. І лише потім – виробка моральних якостей, формування понять про суспільні відносини [11].

3) В період розумового виховання вчений пропонує замінити програму та підручники на “інтерв’ю” з викладачем, коли дитина задає питання з дисципліни які її цікавлять. Таким чином, вчений впевнений, що вчителя не зможуть визначати обмеження у інформаційному просторі [11]. Вчитель “не повинен давати правила: він повинен заставляти знаходити їх” [12].

4) Робота вчителя полягає у правильній організації учбової діяльності, яка б створювала внутрішній стимул навчання. Щодо методів виховання, за словами Ж-Ж. Руссо, метод “природних наслідків”, що полягає у аналізі неправильних вчинків, ефективніше впливає на вольові якості дитини ніж метод покарання [10]. Руссо пояснює свою ідею, приводячи приклад ситуації, коли дитина каже неправду. Його порада полягає не у словесному покаранні, а у можливості відчувати всі наслідки брехні, наприклад, що дитині не вірять навіть коли вона каже правду [9]. Філософ віддавав перевагу природничим наукам: географії, хімії, фізиці, біології. Щодо гуманітарних наук, то він їх вивчення полягало у читанні та аналізі древніх філософів та письменників [11].

5) Предметом вивчення є сама природа, тому ілюстрована наочність, за думкою французького вченого, не є досить ефективною. Вчений наполягав на необхідності проведення певного кількості занять на свіжому повітрі. Таким чином дитині надається максимальна наочність, яка вчить спостережливості та кмітливості [10].

6) Введення спеціалізованого релігійного виховання не є позитивним показником. Руссо був впевненим в тому, що кожна людина має право вірити в творця по-своєму. Діти краще зможуть прийти до розуміння Бога самостійно, це буде залежати від набутого життєвого досвіду та морального виховання [10].

Всі позиції, які були перераховані вище, мали за мету створити нове суспільство, головною характеристикою якого була рівність. Хоча Ален і пише, що в багатьох аспектах Руссо є для нього прикладом, він погоджується, що деякі його позиції утопічні: “Я вважаю, що ідеї в “Сповіді Руссо” більш реальні ніж в його Емілі” [1]. Беручи до уваги роботи Алена, присвячені його педагогічним ідеям та Ж.-Ж. Руссо, можна

підсумувати, що найбільше враження на Еміля-Огюста Шарт'є справила думка, щодо обов'язкового виховання моральної совісті, яка є “ключем до всіх людських дій”. Обидва педагога-філософа підтримують ідею свободи судження та мислення, але підкреслюють, що це не потакання дітям, їх капризам та постійні поступки, а вміння користуватися своїми знаннями та навичками для можливості вести вільне життя. Ален називав свого співвітчизника “моральним генієм Нового часу” [6] та розділяє думку, що ніяка система освіти не може бути успішною, якщо в її основі не знаходиться виховання “моральної совісті”. Щодо взаємин вчителя та учня, згідно спогадам учнів вченого, Ален частково використовував “метод інтерв’ю”, який пропагував Руссо. Критичне ставлення до необхідності впровадження обов'язкового релігійного виховання у школах вбачаємо в роботах обох вчених. Це пояснюється тим, що в той XIX початку XX століття церква мала великий вплив на освіту.

Якщо казати про свободу та моральні якості, нідерландський філософ-раціоналіст Б. Спіноза пропонує їх розглядати через призму цілісності людини. Вивчаючи філософські теорії Спінози, Ален пише книгу, присвячену філософу, де він аналізує його вчення. У своїй роботі “Спіноза” [3] Ален аналізує такі теми як свобода, активність та емоційність. Розглянемо, як ці ідеї переплітаються в педагогічній концепції французького вченого.

Однією з головних тем які підіймає філософ є важливість урахування природнього початку у всіх сферах людської діяльності. Згідно логіці Спінози, світ є вінцем природи, тобто “слідством, яке породжує причини і тому містить причину всередині себе” [8]. Ален погоджується з цією думкою та розглядає природність школи, він стверджує, що “школа – не менш природна установа, ніж сім'я, адже в шкільному середовищі дитина може розвиватися й вдосконалюватися самостійно” [2, 27]. Саме в школі дитина отримує знання про навколишній світ, вчиться робити висновки та користуватися своїми природніми властивостями.

Розмірковуючи над природою людини, Спіноза виділяє верховенство душі. Філософ стверджував, що душа має двоїсту природу. Її сутністю він називав стремління, “активний початок”. Є.К. Веселова [9] виділила основні теореми із “Етики філософа”, які підтверджують, що для активності необхідна сила та енергія: 1) Нема нічого із природи, щоб не витікало із будь-якої дії [13, т.1, 282]. 2) “Чим більше досконалості у будь-

якої речі, тим більше вона діє і менше страждає, і навпаки, чим більше вона діє, тим більш вона досконала” [13, т. 1, 475]. Також, у Спінози душа активна лише поки вона пізнає, отже його активність можна прирівняти до пізнання. У площині освіти, Ален розглядає активність як працьовитість. Він засуджує ту систему, ціль якої надати якомога більше знань, так як завдання школи полягає у навчанні учнів працювати. Вчений впевнений, що одним з перешкод є неготовність впоратися з невдачами. Лише ті учні, які зможуть пересилити свої негативні емоції та направити всю енергію на роботу, зможуть досягти успіху [2, 58].

Розмірковуючи про свободу, Спіноза відмічає, що не існує вільного самостійного самовиявлення в душі: “В душі немає ніякої абсолютної та вільної волі, але к тому чи іншому бажанню душа визначається причиною, яка в свою чергу визначається іншою причиною, та – третьою, і так до безкінечності [8, 108]. Схожу ідею в педагогіці висказує Ален, але він також додає що ця причина, яка стимулює створення бажання та вольових якостей, полягає у чіткому поясненні дітям важливості виховання працьовитості [2, 45].

Для створення ефективної освітньої системи необхідно поставити цілі навчання. Багато освітян стверджують, що навчання повинно формувати знання, уміння, навички, інтелектуальний, моральний, творчий та фізичний розвиток особистості. Представники філософського напрямку педагогіки, одним з яких є Еміль-Огюст Шартє, наголошують, що у всі часи освіта намагається відповідати тенденціям суспільства, що спричинює не формуванню досконалості, а намаганням “наздогнати” тенденції. Згідно Алена, освіта повинна базуватися на загальній цілі – пошуку істини людського буття та щасливого життя. Ідею вищого блага, в якій вирішальну роль грає процес пізнання, представлена у третій частині “Етики” Спінози. Аналізуючи роботу колеги, Ален робить висновок, що лише у стремлінні досягненні істини можливе людське вдосконалення. Під “людським вдосконаленням” мається на увазі боротьба з афектами (станом, який характеризується сильним душевним хвилюванням). Спіноза розмірковує над природними афектами та їх впливом на життя людини. Згідно його думки, людина, яка підвладна афектам не може контролювати себе, “вона знаходиться у руках фортуни, притому в такій мірі, що вона, хоча і бачить перед собою краще, примушена наслідувати гірший приклад” [9, 25]. Ален погоджується, що людина є рабом пристрастей, але він також додає, що протилежністю рабської людини – є мудра людина

[4]. Мудрість розуміється не як уникання зла, смерті, або пристрастей, а зосередження на правильних ідеях, ідеях морального і духовного росту.

Отже, можна зробити висновок, що вивчення філософських концепцій свободи Руссо та морального вдосконалення Спінози вплинули не лише на життєві принципи Алена, але й на його педагогічні переконання. Таким чином, такі ідеї Руссо, як впровадження природного виховання в школі, використання концепту свободи, який можливий лише при формуванні навичок працездатності, обмеження штучної, неприродної наочності та викладання релігійного виховання факультативно дублюються у головній педагогічній роботі Алена “Судження про освіту” [2]. Метод навчання “інтерв’ю”, запропонований Руссо, філософ використовував на практиці, викладаючи філософію у лицей Генріха IV. Щодо впливу Спінози, Ален підтримує його концепцію “активного існування” та пропагандує виховання морального та духовного росту, яке може вивести людське існування на новий рівень.

Так як сучасна освіта направлена на пошук нових, більш ефективних методів навчання, виховання моральних цінностей та принципів свободи, виховання моральних цінностей відійшло на другий план. Предметом подальших досліджень є використання педагогічних ідей Алена в українських реаліях.

ЛІТЕРАТУРА

1. Alain Histoire de mes pensées. Paris: NRF Gallimard, 1950. 310 p.
2. Alain Propos sur l'éducation. URL : http://classiques.uqac.ca/classiques/Alain/propos_sur_education/propos_sur_education.pdf.
3. Alain Spinoza. URL : http://spinozaetnous.org/wiki/Spinoza_par_Alain/La_m%C3%A9thode_r%C3%A9flexive (дата звернення : 28.03.2018).
4. Bravo E. S. Alain Spinoza. URL: <https://auladefilosofia.net/2008/08/06/alain-spinoza/> (дата звернення: 01.05.2019)
5. De Sacy S. Hommage à Alain. URL: <http://alinalia.free.fr/spip.php?article124> (дата звернення: 03.01.2019).
6. Lacroix R. Alain et Rousseau. URL: <http://alinalia.free.fr/spip.php?article275> (дата звернення: 05.02.2019).
7. Maurois A. Un grand professeur: Alain. URL : <http://alinalia.free.fr/IMG/pdf/TemMaurois1952.pdf> (дата звернення : 15.11.2018).
8. Белан Е.А. Онтологические основания активности человека в философии Б. Спинозы.

Личность, семья и общество: вопросы педагогики и психологии: сб. ст. по матер. XII междунар. науч.-практ. конф. Часть II. Новосибирск, 2012. URL : <https://sibac.info/conf/pedagog/xii/26419> (дата звернення : 27.03.2018).

9. Веселова Е. К. Учение Спинозы как методологическая основа психологии духовно-нравственного развития личности. Вестн. Ленинградского гос. ун-та им. А. С. Пушкина. Т. 5, "Психология". 2011. №2. С. 19–33. URL : <http://lengu.ru/pages/herald/vestnik/psychology.php> (дата звернення : 27.03.2018).

10. История педагогики: курс лекций. Учебное пособие. Київ, 2004. 171 с. URL: <https://banauka.ru/67.html> (дата звернення : 02.03.2019).

11. Педагогическая концепция Жан-Жака Руссо (1712 – 1778). *История педагогики*. URL: <http://maxbooks.ru/pedagog/pg109.htm> (дата звернення : 02.03.2019).

12. Руссо Ж.-Ж. Эмиль, или о воспитании. URL: <https://iknigi.net/avtor-zhan-zhak-russo/108144-emil-ili-o-vospitanii-zhan-zhak-russo/read/page-1.html> (дата звернення : 22.03.2019).

13. Спиноза Б. Сочинения: в 2 т. Санкт Петербург, 1999. 489 р.

REFERENCES

1. Alain Histoire de mes pensées. Paris: NRF Gallimard, 1950. 310 p.

2. Alain Propos sur l'éducation. Available at: http://classiques.uqac.ca/classiques/Alain/propos_sur_education/propos_sur_education.pdf (accessed: 16 Dec. 2018).

3. Alain Spinoza. Available at: http://spinozaetnous.org/wiki/Spinoza_par_Alain/La_m%C3%A9thode_r%C3%A9flexive (accessed: 28 Mar. 2018).

4. Bravo, E. S. Alain Spinoza. Available at: <https://auladefilosofia.net/2008/08/06/alain-spinoza/> (accessed: 01 May. 2019).

5. De Sacy, S. Hommage à Alain. Available at: <http://alinalia.free.fr/spip.php?article124> (accessed: 01 Jan. 2019).

6. Lacroix, R. Alain et Rousseau. Available at: <http://alinalia.free.fr/spip.php?article275> (accessed: 05 Feb.2019).

7. Maurois, A. Un grand professeur: Alain. Available at: <http://alinalia.free.fr/IMG/pdf/TemMaurois1952.pdf> (accessed: 15 Nov.2018).

8. Belan, E.A. (2012). Ontologicheskiye osnovaniya aktivnosti cheloveka v filosofii B. Spinozy [Ontological foundations of human activity in B. Spinoza's philosophy]. "Personality, family and society: questions about pedagogy and psychology". *Proceedings of the XII International Scientific and Practical Conference*. Part 2. Novosibirsk. Available at: <https://sibac.info/conf/pedagog/xii/26419> (accessed: 27 Mar. 2018). [in Russian].

9. Veselova, E. K. (2011). Ucheniye Spinozy kak metodologicheskaya osnova psikhologii dukhovno-nravstvennogo razvitiya lichnosti [Spinoza's teaching as a methodological basis for the psychology of a person's spiritual and moral development]. *Bulletin of Saint-Petersburg State University. "Psychology"*. Vol. 5. No.2. pp. 19–33. Available at: <http://lengu.ru/pages/herald/vestnik/psychology.php> (accessed: 27 Mar. 2018). [in Russian].

10. Istoriya pedagogiki: kurs lektsiy. Uchebnoye posobiye [The history of pedagogy: a course of lectures. Tutorial]. Kyiv, 2004. 171 p. Available at: <https://banauka.ru/67.html> (accessed: 02 Mar. 2019). [in Russian].

11. Pedagogicheskaya kontseptsiya Zhan-Zhaka Russo [Jean-Jacques Rousseau's pedagogical concept]. (1712-1778). Available at: <http://maxbooks.ru/pedagog/pg109.htm> (accessed: 02 Mar.2019). [in Russian].

12. Russo, Zh.-Zh. Emil ili o vospitanii [Emile, or On Education]. Available at: <https://iknigi.net/avtor-zhan-zhak-russo/108144-emil-ili-o-vospitanii-zhan-zhak-russo/read/page-1.html> (accessed: 22 Mar.2019). [in Russian].

13. Spinoza, B. (1999). *Sochineniya: v 2 t.* [Works: 2 vol.]. St.Petersburg, 489 p. [in Russian].

Стаття надійшла до редакції 27.05.2019

"Не в кількості знань полягає освіта, а в повному розумінні її майстерному застосуванні всього того, що знаєш".

*Адольф Дістервег
німецький педагог*

